

נועד למלאכה המותרת בשבת. וכן ישנם שלשה סוגי טלטול בשבת: א. 'טלטול לצורך גופו', כגון טלטול קורנס כדי לפצע בו אגוזים. ב. 'טלטול לצורך מקומו', כגון טלטול קורנס כדי לשבת במקומו. ג. 'טלטול מחמה לצל', כגון טלטול כלי למנוע ממנו נזק.

וטעם איסור מוקצה הוא, שהתורה אמרה 'למען ינוח', ואם יטלטל כלים ויתעסק בהם כבימות החול לא ינוח ולא ישבות, וגם עלול לבוא לידי מלאכה (רמב"ם שבת כד, יב-יג). ויש סוברים, שטעם הגזירה הוא גדר לאיסור הוצאה, שהתעסקות יתירה בחפצים, עלולה לגרור את הוצאתם לרשות הרבים (ראב"ד שם, ועוד ראשונים).

מְשֻׁנָּה. הקדמה: משנה זו עוסקת בדין טלטול שבדין כלים, ובדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור (מאירי).

כָּל הַכֵּלִים נִטְלָיִן בְּשֶׁבֶת וְדִלְתוּתֵיהֶן עִמָּהּ וְכוּ', ואין הכוונה לכל סוגי הכלים, שהרי ישנם כלים שאסור לטלטלם בשבת, כמבואר להלן (קטו, א), אלא הכוונה לכל הכלים שיש להם דלתות שמייעדים לשמור בהם דברים, שכלים אלו מלאכתם להיותו ומותר לטלטלם בשבת (ר"ן על הר"ף, ושכן משמע מלשון רש"י). ויש שגרסו מטעם זה במשנה 'כל הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן עמהם', כלומר, שאותם כלים הניטלים בשבת, מותר לטלטל גם את דלתותיהם (תוס'). והחיידוש בדין זה הוא, שמוותר לטלטל את דלתות הכלים בשבת אפילו כשאין מחוברות לכלים, וכפי שמסיימת המשנה 'אף על פי שנתפרקו' (פסקי ר"ד, אולם ראה בריטב"א), ומה שכתבה המשנה 'עמהן', אין הפירוש שמחוברות לכלים, אלא ללמדנו שהטעם שמוותר לטלטל את הדלתות משום שעומדות להתחבר עמהן (תוס' חידושים על המשניות, וראה בתפארת ישראל).

אף על פי שנתפרקו בשבת, שכוין שהדלת עומדת להתחבר לכלי, אינה נעשית מוקצה, אף שאינה ראויה לתשימש (תוס' ד"ה אדרבה ותוס' ר"ד, וכע"ז בריש"י, אולם ראה בריש"י להלן קטו, ב ד"ה ה"א). ויש שכתב, שהדלת אינה מוקצה רק כשאפשר לחברה לכלי בלי מעשה אומן, אך אם מתחברת רק על ידי מעשה אומן, נחשבת כמוקצה (תוס' ר"ד). ויש מפרשים, שהטעם שאינה מוקצה, כיון שראויה למעין מלאכתה הראשונה, שגם כשהיא שבורה אפשר לכסות עמה את הכלי (ר"י מלוניל, ריטב"א המיוחס לר"ן). ■ להלכה, דלת העומדת להתחבר לכלי אינה מוקצה, כיון שראויה להתחבר לכלי, ומותר לטלטלה אפילו מחמה לצל, אף כשאינה ראויה לשימוש אחר [כתוס'] (שו"ע או"ח שח, ה ומשנ"ב שם, לה), אך דוקא כשאין צריך אומן לחברה (ראה משנ"ב מהדו' דרשו שם).

לְפִי שְׂאִינָן מִן הַמוֹקֵץ, שדלתות הבית אינן מיועדות לטלטול לפי שאינן כלי (רש"י). אך שדלתות הבית עשויות ככלי [וראויות לשימוש אחר], אינן נחשבות כמוקצה (ביאה"ל שח, י ד"ה א), בדעת רש"י. ויש סוברים, שדלתות הבית לעולם נחשבות כמוקצה, כיון שעומדות להתחבר לבית ואינן עומדות לשימוש אחר (ביאה"ל שם, ע"פ הרמב"ם שבת כו, ג), אולם ראה בחזו"א או"ח מו, ד, שגם רש"י מודה לרמב"ם. ואף שגם דלתות הבית עומדות לטלטול בשעה שמחוברות לציריהן, מכל מקום כשהתפרקו אסור לטלטלן כלל, כיון שגם בשעה שהן מחוברות הוכנו רק לטלטול על ציריהן שהוא טלטול במקצת, ולא הוכנו לטלטול גמור (שבות יצחק מוקצה עמ' צא, בשם הגרי"ש אלישיב). ■ להלכה, דלתות הבית אסורות בטלטול אף אם ראויות לאיזה תשישי ונחשבות ככלי [וכדעת הרמב"ם] (משנ"ב שם, לה).

אֲדַעְתָּא דְרַבָּא מְדַלְקֵי. ובמחצה על מחצה, כיון שהוא ספק ואי אפשר לדעת אם נעשה עבור הנכרים או עבור הישראל, הרי זה אסור מספק (רש"י). אך להלן (קנא, א ד"ה רוחץ) פירש רש"י את טעם האיסור במחצה על מחצה, שאסור ליהנות ממלאכת הגוי, ובמחצה על מחצה ודאי נעשית מלאכת הגוי אף עבור ישראל. ומבואר שכשיש ספק אם המלאכה נעשית עבור גוי או עבור ישראל מותר ליהנות ממנה (ביאה"ל רעו, ב). ■ להלכה, אם יש רוב גויים, מותר לישראל ליהנות ממלאכת הגוי, שמסתמא עשה בשביל הרוב (שו"ע או"ח רעו, ב; משנ"ב שם, טו). ובמחצה על מחצה, יש להחמיר גם בספק אם המלאכה נעשתה עבור ישראל [כרש"י כאן], אך במקום שיש לצרף ספק נוסף לזה, יש להקל (ביאה"ל שם).

אֲהַרְיִינְהוּ שְׂמוּאֵל לְאִפְיָה, שכוין שהגוי הדליק לצורך ישראל אסור ליהנות ממלאכתו, וצריך אף לצאת מביתו בשביל כך (רשב"א לעיל ע"א; ריטב"א; מאירי). ויש אומרים, שאין מטריחים את האדם לצאת מביתו (רבינו פרץ, ספר התרומה וסמ"ג, הובא בב"י או"ח רעו), ולא דוקא מביתו אלא אף מהמקום שבו הוא מתארת, כפי שהיה אצל שמואל. ואף להפוך פניו אינו צריך לדעה זו, ושמואל עשה זאת ממידת חסידות, או משום שאדם חשוב צריך להפוך את פניו, כדי שיכירו שלא עשה זאת הגוי על פי ציווי (ב"י שם). ■ להלכה, גוי שהדליק מעצמו נר עבור ישראל במקום בו שובת הישראל, אין צריך לצאת [כדעת רבינו פרץ וסיעתו], וגם אינו צריך להפוך פניו מהנר, אלא אם רוצה לעשות מידת חסידות [כב"י], אך אסור לו להשתמש לאור הנר בדבר שלא היה יכול לעשות בלי הנר (רמ"א או"ח רעו, א ומשנ"ב שם, יב-יד, וצ"ע שהרשב"א מחמיר בזה. וכתב המשנ"ב שם, יא, שלכתחילה ימחה בגוי שלא ידליק, ראה שם פרטי הדין).

אֲהַרְיִינְהוּ אִיהוּ לְאִפְיָה גַבֵּי שְׂרָגָא, שנתברר לו שלצורך שניהם הדליק, ולכן החזיר פניו לצד הנר, והטעם, משום שעיקר כוונת הגוי לעצמו והישראל אינו אלא טפל לו (רשב"א לעיל ע"א; ריטב"א). ויש סוברים, שלצורכו ולצורך ישראל אסור, והטעם שהחזיר שמואל פניו לצד הנר, משום שראה שהגוי קורא לאור הנר והבין מכך שהגוי הדליק עבור עצמו בלבד (מאירי; רמב"ם שבת ו, ב ובפיה"מ). ■ להלכה, כשיש הוכחה שהגוי הדליק לצורך עצמו בלבד, כגון שאנו רואים משתמש מיד לאורה, מותר לישראל ליהנות ממלאכתו אף שרוב היושבים שם הם ישראל (שו"ע או"ח רעו, ב ומשנ"ב שם, יח). אבל אם הדליק לצורכו ולצורך ישראל, אסור [כדעת הרמב"ם], אך המיקל [כדעת הרשב"א] אין למחות בידו (משנ"ב שם, יז; ביאה"ל שם).

פרק שבעה עשר - כל הכלים

הקדמה: פרק זה עוסק בעניני 'מוקצה' שחלקם נשנו לעיל בפרק שלישי (מב, ב ואילן). תקנת מוקצה נתקנה בשני שלבים, בימי דוד ושלמה אסרו חכמים לטלטל בשבת דבר שאינו כלי ואינו אוכל, כגון עפר ואבנים, לאחר מכן בתחילת ימי בית שני בימי נחמיה בן חכליה ולזלו העם בדיני שבת, ולפיכך הוסיפו חכמים לתקן שגם חלק מהכלים יאסרו בטלטול בשבת (שו"ע הרב שח, ז).

ודין איסור טלטול כלים מתחלק לשלשה סוגי כלים: א. 'כלי שמלאכתו לאיסור' - כלי שעיקרו נועד למלאכה האסורה בשבת. ב. 'מוקצה מחמת חסרון כיס' - כלי יקר שאדם מקפיד עליו ושומר עליו שלא ינזק. ג. 'כלי שמלאכתו היתר' - כלי שעיקרו